

NASLOV ORIGINALA:

Julia Cameron

The Artist's Way

A Spiritual Path to Higher Creativity

Copyright © 1992, 2002, 2016 Julia Cameron

All rights reserved including the right of reproduction in whole, or in part in any form.

This edition published by arrangement with Susan Schulman Literary Agency, New York.

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2018

ZA IZDAVAČA:

Marko Sabovljević

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:

Marina Sabovljević

UREDNIK IZDANJA:

Milica Simić

PREVOD:

Gordana Subotić

LEKTURA I KOREKTURA:

Borka Slepčević

DIZAJN KORICE:

Tijana Kazimirović

ŠTAMPA:

Alpha print, Zemun

TIRAŽ:

1000

IZDAVAČ:

Publik praktikum

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

Sva prava su zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

PUT UMETNIKA

DŽULIJA KAMERON

HARMON**IA**

SADRŽAJ

Predgovor Natali Goldberg	7
Uvod u izdanje objavljeno povodom dvadesetpetogodišnjice prvog izdanja	9
Duhovni elektricitet: Osnovna načela	27
Osnovne tehnike	35
Prva nedelja: Obnavljanje osećaja sigurnosti	55
<i>Umetnik iz senke 55; Vaš unutrašnji neprijatelj: duboko usađena negativna uverenja 61; Vaš unutrašnji saveznik: afirmativna oružja 65; Kreativne afirmacije 69; Zadaci 69; Provere 72</i>	
Druga nedelja: Obnavljanje osećaja identiteta	75
<i>Duševno ozdravljenje 75; Pogubni partneri u igri 76; Izluđivači 79; Skepticizam 85; Pažnja 88; Pravila puta 92; Zadaci 93; Provera 96</i>	
Treća nedelja: Obnavljanje osećaja moći	97
<i>Bes 97; Sinhronicitet 98; Stid 104; Suočavanje s kritikama 110; Istraživački rad, vežba 112; Razvoj 113; Zadaci 114; Provera 117</i>	
Četvrta nedelja: Obnavljanje osećaja celovitosti	119
<i>Iskrene promene 119; Zakopani snovi, vežba 128; Uzdržavanje od čitanja 128; Zadaci 131; Provera 133</i>	
Peta nedelja: Obnavljanje osećaja mogućnosti	135
<i>Ograničenja 135; Pronaći reku 139; Zamka vrline 142; Zamka vrline, test 147; Zabranjena zadovoljstva, vežba 148; Spisak želja, vežba 148; Zadaci 149; Provera 151</i>	
Šesta nedelja: Obnavljanje osećaja izobilja	153
<i>Veliki stvaralac 153; Luksuz 157; Računanje, vežba 162; Potrošačka groznica, vežba 163; Zadaci 163; Provera 165</i>	
Sedma nedelja: Obnavljanje osećaja povezanosti	167
<i>Slušanje 167; Perfekcionizam 170; Rizik 171; Ljubomora 174; Mapa ljubomore, vežba 175; Arheologija, vežba 176; Zadaci 177; Provera 179</i>	

Osma nedelja: Obnavljanje osećaja snage	181
<i>Preživljavanje 181; Moć slonovače 183; Dobitak pod maskom gubitka 188; Doba i vreme: proizvod i proces 192; Zadovoljavanje forme 195; Rano usvojeni obrasci, vežba 201; Afirmacije 202; Zadaci 203; Provera 205</i>	
Deveta nedelja: Obnavljanje saosećajnosti	207
<i>Strah 207; Oduševljenje 209; Kreativni zaokreti unazad 211; Prodor kroz blokade 216; Zadaci 218; Provera 220</i>	
Deseta nedelja: Obnavljanje osećaja samozaštite	221
<i>Opasnosti na putu 221; Radoholizam 224; Suša 228; Slava 230; Nadmetanje 232; Zadaci 235; Provera 238</i>	
Jedanaesta nedelja: Obnavljanje osećaja samostalnosti	239
<i>Prihvatanje 239; Uspeh 243; Sportski zen 246; Pravljenje oltara umetnosti 252; Zadaci 253; Provera 254</i>	
Dvanaesta nedelja: Obnavljanje vere	255
<i>Poverenje 255; Tajnovitost 256; Razigrana mašta 258; Beži i ne osvrći se 261; Zadaci 264; Provera 265</i>	
Ugovor o kreativnosti.....	266
Epilog	
<i>Put umetnika</i>	<i>267</i>
<i>Reči za to</i>	<i>269</i>
<i>Put umetnika, pitanja i odgovori.....</i>	<i>271</i>
Vodič za kreativne grupe	277
Dodatak 1: Od svega pomalo	
<i>Stvaranje svetog kruga; Umetnikova molitva</i>	<i>283</i>
Dodatak 2: Znakovi na putu	
<i>Uvod u izdanje povodom desetogodišnjice objavljivanja „Putu umetnika”</i>	<i>293</i>
Beleška o autoru.....	303

PREDGOVOR

Ovo je važno izdanje *Put a umetnika* objavljeno povodom dvadesetpetogodišnjice njegovog prvog izlaska iz štampe. Koliko je snažno ova knjiga uticala na mnoge ljude! Početkom devedesetih, Džulija se osmelila da izjavi kako svako nosi u sebi izvor kreativnosti, koja se može negovati kako bi procvetala. Kako je to demokratski! Tipično američki! Umetnost ne pripada samo eliti, grupici prosvetljenih. Njena izjava je oslobađajuća i istinita. I dalje postoji interesovanje za ovu knjigu – i dan-danas ide kao alva i prodire u našu svest. Videla sam je izloženu tamo gde joj i jeste mesto, u knjižarama, muzejima umetnosti, ali sam je videla i na policama u gvoždarama, na pultovima u bakalnicama, u apoteci i radnji koja drži mape. Ova tajna kreativnosti izvire na svetlo dana iz svih mogućih kutaka – bezmalo i iz ormara.

Džulija Kameron je moja prijateljica. Spaja nas ljubav prema određenom mestu, što je jedan od najvažnijih alata pisca. Upoznale smo se u Taosu, u Novom Meksiku, gde je na površinu izbio dubok izvor naše kreativnosti. Danas se poznajemo i u Santa Feu, gde Džulija šeta svog psa između zasada zlatne ribizle.

Jednom prilikom, kad sam joj se požalila na smer kojim je moj život krenuo, okrenula se ka meni, pogledala me svojim plavim očima i uz blagi osmeh rekla: „Volela bih da nikad ne prestanem da otkrivam živote ljudi”. To što propoveda, Džulija i primenjuje, piše pozorišne komade, mjuzikle i romane i – što je malo kome poznato – pravi fantastičnu pitu od bresaka. Takođe, ume pažljivo i posvećeno da sluša prijatelje u nevolji.

Džulija i dalje razvija svoj unutrašnji život. A ljudi to osećaju u ovoj iskrenoj knjizi. Neka *Put umetnika* nastavi da prosvetljuje, da maršira kroz prolaznost politike, pronalazi vijugave puteve do našeg ljudskog života. Neka nam još dugo, dugo bude dostupan.

NATALI GOLDBERG

UVOD U IZDANJE
OBJAVLJENO POVODOM
DVADESETPETOGODIŠNJICE
PRVOG IZLASKA IZ ŠTAMPE
PUTA UMETNIKA

Sedim u kafeu i ručam, sama. Jedna žena prilazi mom stolu.

„Izvinite”, kaže, „da li vam je neko nekad rekao da ličite na Džuliju Kameron?”

Iznenadena, odvratila sam: „Ja *jesam* Džulija Kameron.”

Sad je bio red na nepoznatu ženu da se iznenadi.

„O bože!”, uzviknula je, „vaša knjiga mi je promeni-
la život. Zahvaljujući njoj, postala sam romansijer.”

„To je divno”, rekla sam, iskreno obradovana.

„Kladim se da često slušate priče kao što je moja”,
primetila je žena.

„Istini za volju – da, ali to ne umanjuje moje odu-
ševljenje.”

Pre dvadeset pet godina objavila sam *Put umetni-
ka*, knjigu koju sam osmislila kao priručnik za podrš-
ku umetnicima. Bila sam zatečena njenom popular-
nošću. Mislila sam da pišem knjigu za sebe i nekoliko
prijatelja. Umesto toga, ispostavilo se da sam napi-
sala delo koje se obraća milionima. Glavna premisa
knjige jeste da smo svi mi kreativni i da uz nekoliko
jednostavnih tehnika svi možemo da postanemo još
kreativniji.

Kreativnost je, po mom uverenju, stvar duhovne vežbe. Samo treba da se otvorimo ka velikom stvaraocu i dopustimo mu da deluje kroz nas. Tako postajemo kanal duhovne energije, koja kroz nas prodire u svet. Pisanje, slikanje, ples, gluma – za koju god formu kreativnosti da se opredelimo, veliki stvaralac će nam pomoći da procvetamo. I tako susreti kao što je moj u kafeu postaju nešto svakidašnje.

I uvek čujem istu rečenicu: „Vaša knjiga mi je promenila život.”

„Ne”, često odgovorim. „Sami ste promenili svoj život. Upotrebili ste tehnike na koje sam vam ja ukazala.”

Mislim da je važno da ljudi imaju sopstvene navike u duhovnoj praksi. Moj skup tehnika je jednostavan i one koji ih koriste podstiče da se opredele za jednostavnost. U nedavno objavljenom prikazu moje najnovije knjige navodi se da su te tehnike „jednostavne i repetitivne”. Ja mislim da je to dobro. Tehnike se ne menjaju iz knjige u knjigu. Iste jednostavne tehnike koje su važile u *Putu umetnika* važe i dan-danas, posle nekoliko desetina napisanih knjiga.

Na svojim putovanjima susretala sam ljude koji su godinama primenjivali te tehnike. „Godinama sam primenjivao *jutarnje stranice*”, rekao mi je nedavno jedan čovek. Svojim jutarnjim stranicama – trima rukom ispisanim stranama koje je popunjavao svakog jutra trošio je svesku za sveskom. Nije odustajao, jer su mu te stranice pomagale.

Jedna žena mi je rekla da joj je druga osnovna tehnika, *umetnički sastanci* jednom nedeljno, veseo „solo” poduhvat, podarila život ispunjen pustolovinom.

Primenjeni zajedno, jutarnje stranice i umetnički sastanci zaista menjaju život.

„Dala sam vašu knjigu majci i sestri”, rekla mi je jedna žena na potpisivanju moje knjige. „Svim trima

nam je pomogla”, dodala je. „Sad želim da potpišete jednu za mog dečka.”

Upitala sam za njegovo ime, zatim napisala jednostavno: *Neka naše reči budu prijatelji.*

Verujem da će ova knjiga i njemu pomoći. Došla sam dotle da se oslanjam na ovu knjigu. Verujem da ona zaista može da promeni život.

„Džulija, zar ti ne dojadi da slušaš naše priče?”, upitali su me. Odgovor je ne. Kreativnost ne može da bude zamorna. Ona je uvek pustolovina, a ja imam privilegiju da tu pustolovinu delim s drugima.

„Bio sam vrlo nesrećan advokat”, rekao mi je jedan brodvejski glumac. „Onda sam primenio tvoje tehnike. Sada sam glumac – i srećan čovek.”

„Bio sam ono što si nazvala ‘umetnikom iz senke’”, otkrio mi je jedan uspešan režiser. „Bio sam producent dok nisam primenio tvoj skup tehnika i uspeo kao režiser. Tri puta sam primenio tehnike iz tvoje knjige i svaki put načinio novi proboj. Hvala ti.”

„Kao da sam se ponovo rodio zahvaljujući tvojim tehnikama”, rekao mi je jedan umetnički fotograf. „Stvarao sam nasumice, a tvoje tehnike su mi omogućile da stvaram kontinuirano.”

„Pre nego što sam primenio tehnike iz *Puti umetnika*, život mi je bio veoma dramatičan”, rekao mi je jedan pesnik. „Uvek sam čekao da me nadahnuće pogodi kao munja. Sada znam da je moja kreativnost stabilan tok. Redovno pišem pesme, i to bez velike drame. Pesme koje pišem nisu ništa manje dobre od onih koje sam ranije pisao.”

Zahvaljujući ovakvoj naklonosti, moje godine podučavanja su vredele. Drago mi je što sam mogla da pomognem. Dobijam srdačna pisma u kojima mi ljudi zahvaljuju na mom radu i opisuju promene koje su doživeli.

Ponekad ta zahvalnost ima i javni karakter. Romansijerka Patriša Kornvel zahvalila mi je u posveti

svog trilera *Trace*. Muzičar Pit Taunsend citirao je de-love iz *Putu umetnika* u autobiografiji *Who Am I*. Iako je uzbudljivo dobijati podršku od slavni, ova knjiga je možda najviše pomogla manje poznatima – a njena pomoć ne ograničava se samo na kreativnost.

„Džulija, bio sam pijanac u nekoj zabiti. Sada sam trezan i scenarista sam u Holivudu”, napisao mi je jedan sledbenik. Nije neuobičajeno da se korisnici ove metode suočavaju s problemima kao što su alkoholizam, traume iz detinjstva i gojaznost. Stranice ove knjige podstiču na iskrenost u obračunu s demonima.

Prošle jeseni sam u Sedoni držala kurs grupi od devedesetoro ljudi. Druge večeri održan je sastanak svih onih koji su osetili uticaj *Putu umetnika* na svoje blagostanje. Jedan za drugim, učesnici su navodili svoje uspehe na putu ka sticanju uvida i zdravlju. Kad je došao red na mene, obratila sam se grupi rekavši im da me njihov oporavak ispunjava velikim ponosom. Bila sam zahvalna na njihovim priznanjima; zahvalna sam bila i na mnogim i raznovrsnim koracima koje su preduzeli na putu ka mentalnom, fizičkom i duhovnom zdravlju.

„Džulija”, ponekad me pitaju, „zar se ne plašiš da ćeš dati krila velikoj količini loše umetnosti?”

„Ne”, odgovaram. Reklo bi se da je upravo suprotno. Deblokirana umetnost često je veoma istančana, tako da pomislim, *kako to da dosad nisu znali da su umetnici*. Ipak, mnogi to ne znaju dok ne dođu do moje knjige.

Mnogi umetnici nisu dobili početnu podršku koja je veoma važna. Kao rezultat toga, možda i ne znaju da su umetnici. Umetnici vole druge umetnike. Umetnici u senci naginju plemenu kojem s pravom pripadaju, ali i dalje ne mogu da se pozovu na to rođenjem stečeno pravo. Ja ih podstičem da iskorače iz senke na sunce kreativnosti.

Često smo blokirani u nekoj oblasti svog života zato što se tako osećamo sigurnije. Skup tehnika uliva osećaj sigurnosti onima koji se njima služe. Dok uče kako da preuzimaju male rizike putem svojih jutarnjih stranica, polako se kreću ka većim rizicima. Korak po korak, ostvaruju se kao umetnici. Prošlo je četvrt stoleća otkako je taj skup tehnika objavljen. Prezadovoljna sam što se ova knjiga i dalje prodaje, i to veoma dobro. To me učvršćuje u uverenju da smo svi mi kreativni i gladni još veće kreativnosti.

OVAJ PRIRUČNIK POSVEĆEN JE Marku Brajanu.
Mark me je podstakao da ga napišem, pomogao mi da
ga uobličim i zajedno sa mnom podučavao tehnikama
opisanim u njemu. Bez njega ove knjige ne bi bilo.

UVOD

Kad me ljudi pitaju čime se bavim, obično odgovorim: „Ja sam pisac-režiser i držim radionice kreativnosti u tim oblastima.”

Ovo poslednje ih zainteresuje.

„Kako možeš da podučavaš kreativnosti?”, zanima ih. Na njihovom licu smenjuju se podozrivost i radoznalost.

„Ne mogu”, kažem. „Učim ljude kako da *dopuste* sebi da budu kreativni.”

„O, misliš da smo svi mi kreativni?” Sad se u njima bore neverica i nada.

„Da.”

„*Zaista* veruješ u to?”

„Da.”

„I šta zapravo radiš?”

Ova knjiga je ono što ja radim. Već decenijama držim duhovne radionice čiji je cilj da pomognu ljudima da oslobode svoju kreativnost. Podučavala sam umetnike i one koji to nisu, slikare, režisere, arhitekte i advokate – svakog koga zanima da živi kreativnije kroz umetnost; i više od toga, svakoga ko želi da unese umetnost u kreativno življenje. Dok sam koristila i delila tehnike koje sam otkrila, dok sam druge podučavala kako da ih koriste, videla sam kako se oslobađaju prepreka i kako se njihov život preobražava zahvaljujući jednostavnom procesu uključivanja velikog stvaraoca u otkrivanje i obnavljanje naših kreativnih moći.

*Moja najveća
maštarija je da
budem živuća moć.*

SEMJUEL TEJLOR
KOLRIDŽ

„Veliki stvaralac? To zvuči kao nekakav bog američkih starosedelaca. Zvuči i hrišćanski, ali i nju ejdž...” Glupo? Naivno? Opasno? Znam. Razmišljajte o tome kao o vežbi iz oslobađanja od predrasuda. Samo kažite sebi: „Dobro, *veliki stvaralac*, šta god da je to” i nastavite da čitate. Dopustite sebi da eksperimentišete s idejom da veliki stvaralac postoji i da na neki način možete da ga iskoristite kako biste oslobodili sopstvenu kreativnost.

Zato što je *Put umetnika*, u suštini, duhovna staza koja počinje i krči se kroz kreativnost koju u ovoj knjizi zovemo *bog*. Za neke od vas to može da bude pomalo neodređeno – u misli vam priziva drevne, nedelotvorne, neprijatne ili jednostavno neuverljive ideje o bogu onakvom kako su vas učili da „ga” razumete. Ja vas molim da pristupite tome bez predrasuda.

Podsetite sebe da ideja boga nije neophodna da biste nastavili ovim putem. Zapravo, mnogi naši uobičajeni koncepti boga mogu da nam zasmetaju. Nemojte dopustiti da vam semantika bude još jedna prepreka.

Kad god u ovoj knjizi naiđete na reč *bog*, možete da je zamenite izrazom *dobar uređen pravac ili tok*. Ovde je reč o kreativnoj energiji. *Bog* je mnogima od nas zgodan simbol, ali u tu svrhu mogu da posluže i *boginja, um, univerzum, izvor i viša sila...* Suština nije u tome kako ćete to nazvati. Suština je u tome da pokušate to da iskoristite. Mnogima od nas razmišljanje o tome kao o duhovnom elektricitetu bilo je vrlo korisna odskočna daska.

Pomoću jednostavnog, naučnog pristupa eksperimentisanja i posmatranja lako se može uspostaviti delotvorna veza s tokom dobrim uređenim pravcem. Cilj ove knjige nije da se upuštamo u objašnjavanje, rasprave ili definisanje tog toka. Struju ne morate razumeti da biste je koristili.

Nemojte to zvati bogom ukoliko vam ne odgovara. Čini se da i ne moramo da mu nadenemo ime osim ako to ime nije jezgrovit opis onoga što doživljavamo. Nemojte se pretvarati da verujete ako ne verujete. Ako želite zauvek da ostanete ateista ili agnostik – ostanite. I dalje ćete moći da promenite život primenom ovih načela.

Radila sam s grnčarima, fotografima, pesnicima, scenaristima, plesačima, romanopiscima, glumcima, režiserima, kao i s onima koji su samo sanjali da nešto od toga postanu ili s onima koji samo sanjaju da postaju kreativniji. Viđala sam slikare s kreativnom blokadom kako slikaju, skrhane pesnike kako se vešto izražavaju, indisponirane, oslabljene i obogaljane pisce kako grozničavo dovršavaju svoja dela. I ne samo da verujem već znam:

Bez obzira na vaše godine ili vaš životni put, bez obzira na to da li vam je umetnost posao, hobi ili san, nije ni prekasno ni previše sebično a ni luckasto da poradite na svojoj kreativnosti. Jedan pedesetogodišnji polaznik mog kursa koji je „oduvek želeo da piše” primenio je ove tehnike i postao nagrađivan dramaturg. Jedan sudija je upotrebio ove tehnike kako bi ispunio životne snove o vajanju. Nisu svi polaznici zahvaljujući mom kursu postali profesionalni umetnici. Zapravo, mnogi umetnici tvrde da su postali kreativniji u svakodnevnom životu.

Kroz lično iskustvo – i kroz iskustva brojnih ljudi koji su to podelili sa mnom – uverila sam se da je kreativnost naša istinska priroda, da su blokade neprirodne prepreke u stvaralačkom procesu, uobičajene i čudesne baš kao i nastajanje cveta na vrhu vitke zelene stabljike. Otkrila sam da je taj proces stvaranja duhovnog kontakta ujedno i jednostavan i ispravan.

Ako imate kreativnu blokadu – a verujem da je svi donekle imamo – moguće je, čak izvesno, da može-

*Kako bi ispunio
svoju sudbinu,
čovek mora da
napravi od sebe
ono što treba da
postane.*

POL TILIH

*Ja lično ništa ne
radim.
Sveti duh stvara
kroz mene.*

VILIJAM BLEJK

Zaista, zašto Bog mora da bude imenica? Zašto to ne bi bio glagol... najaktivniji i najdinamičniji među svima?

MERI DEJLI, TEOLOG

te naučiti slobodnije da stvarate uz svesnu volju da primenite tehnike koje vam ova knjiga nudi. Kao što vežbanjem hata joge proširujete svest samim tim što se istežete, tako i primenom vežbi iz ove knjige menjate svoju svest samim činom pisanja ili bavljenja glumom. Radite to i doživete preokret – bez obzira na to da li u njega verujete ili ne. Bez obzira na to da li ćete taj proces nazvati *duhovnim buđenjem* ili nećete.

Ukratko, teorija nije toliko važna koliko je važna praksa. Vi u svojoj svesti otvarate kreativne staze za delovanje kreativnih sila. Kad prihvatite da raščistite te staze, vaša kreativnost će procvetati. Vaša kreativnost je, u izvesnom smislu, kao vaša krv. Kao što je krv sastavni deo vašeg fizičkog tela, a ne nešto što ste vi „izmislili”, tako je i kreativnost sastavni deo vaše duhovnosti, a ne nešto što morate da izmislite.

MOJE LIČNO PUTOVANJE

Podučavanje kreativnosti započela sam u kreativnim radionicama u Njujorku. Učinila sam to zato što mi je *rečeno* da treba da podučavam druge. U jednom trenutku bila sam u Zapadnom Vilidžu, koračala sam popločanom ulicom pod predivnom popodnevnom svetlošću. U sledećem, odjednom sam znala da bi trebalo da počnem da podučavam ljude, grupe ljudi, kako da se oslobode blokada. Možda je to bila želja ostala iza nekog prolaznika. Nema sumnje da u Grinič Vilidžu ima više umetnika – kako onih s blokadom, tako i onih drugih – nego na bilo kojem drugom mestu u Americi.

„Moram da se oslobodim blokade”, možda je neko izustio u po glasa.

„Ja znam kako to da uradiš”, možda sam odgovorila, nazrevši nagoveštaj. Oduvek sam snažno osećala unutrašnje porive. *Naređenja za pokret*, kako ih ja nazivam.

Kako god bilo, odjednom sam spoznala da ja uistinu znam kako da oslobodim ljude blokada i da to treba i da radim, od tog trenutka, pomoću lekcija koje sam sama naučila.

Kako sam naučila te lekcije?

U januaru 1978. prestala sam da pijem. Nikad nisam mislila da sam postala pisac zahvaljujući piću, ali tada sam iznenada pomislila kako više neću moći da pišem ako prestanem da pijem. U mom umu, piće i pisanje išli su zajedno kao viski i soda. Stvar je u tome što sam stalno morala da savladavam strah od praznog papira. Utrkivala sam se s vremenom pokušavajući da pišem pre nego što mi piće zamagli um i ponovo zatvori prozor moje kreativnosti.

U tridesetoj godini, i odjednom trezna, obrela sam se u sopstvenoj kancelariji u *Paramauntovoj* zgradi, svesna da sam celu svoju karijeru izgradila na toj vrsti kreativnosti. Grčevitoj kreativnosti. Kreativnosti kao izrazu volje i ega. Kreativnosti na račun drugih. Kreativnosti u mlazevima, kao kad krv šikne iz prerezane karotidne arterije. Celu deceniju sam se bavila pisanjem i sve što sam naučila bilo je kako da iskoristim te nagle izlive i strmoglavim se, uprkos svemu, na teritoriju onoga što sam u tom trenutku pisala. Ako je u mojoj kreativnosti bilo iole duhovnosti, onda se ona ogledala samo u toj sličnosti s razapinjanjem na krst. Padala sam na trnje proze. Krvarila sam.

Da sam nastavila da pišem na taj stari, bolan način, svakako bih se i dalje tako ponašala. Te prve trezne nedelje dva moja članka objavljena su u nacionalnim časopisima, imala sam dva nova scenarija i problem s alkoholom s kojim više nisam mogla da se izborim.

Rekla sam sebi da ne želim da budem trezna ako me trezvenost lišava kreativnosti. Ipak, bilo mi je jasno da će alkohol ubiti i moju kreativnost i mene. Morala sam da naučim da pišem trezna ili da potpuno odusta-

*Iz poteza četkice
nehotice će nastati
ono što sam čovek
nikad ne bi mogao
uraditi.*

ROBERT MADERVEL

*Položaj umetnika je
skroman.
On je, u suštini,
samo kanal.*

PIT MONDRIJAN

nem od pisanja. Nužnost je, a ne vrlina, bila početak moje duhovnosti. Bila sam prisiljena da nađem nov kreativni put. I tako je započelo moje učenje.

Naučila sam da preusmerim svoju kreativnost ka jedinom bogu u kojeg sam mogla da verujem, ka bogu kreativnosti, ka životnoj sili koju je Dilan Tomas nazvao „silom što kroz zeleni fitilj rađa cvet”. Naučila sam da ne ometam kreativnu silu i dopustim joj da deluje kroz mene. Naučila sam da jednostavno stavim papir ispred sebe i napišem ono što sam čula. Pisanje je postalo više kao prisluškivanje, a manje kao izmišljanje nuklearne bombe. Nije bilo tako teško i više me nije razbijalo. Nisam morala da budem u posebnom raspoloženju. Nisam morala da merim svoju emocionalnu temperaturu da bih prepoznala nadahnuće. Jednostavno sam pisala. Bez pregovaranja. Da li je to bilo dobro ili loše? Nije me se ticalo. Nisam ja pisala. Dok sam se odricala samosvesnog autora u sebi, lakše sam pisala.

Kad se danas osvrnem na to vreme, zaprepasti me činjenica da sam uspela da se oslobodim potrebe da budem napaćeni umetnik. Ništa ne umire teže od loših ideja. A malo je ideja toliko loših kao što su one koje imamo o umetnosti. Toliko toga možemo staviti na dušu svom biću napaćenog umetnika: pijanstvo, promiskuitet, novčane nedaće, izvesnu okrutnost ili samodestruktivnost u pitanjima srca. Svi znamo koliko su umetnici švorc, ćaknuti, promiskuitetni i nepouzđani. Ipak, ako ne moraju da budu takvi, šta je onda moj izgovor?

Pomisao da mogu da budem prisebna, trezna i kreativna užasavala me je, budući da je ukazivala na potrebu za ličnom odgovornošću. „Mislite, ako sam već nadarena, onda tu nadarenost treba da iskoristim?” Da.

Proviđenje je umešalo prste poslavši mi još jednog umetnika s blokadom, s kojim je trebalo da pi-

šem, ali i da radim na njemu. Počela sam da ga podučavam onome što sam i sama učila. (Skloni se s puta. Dopusti *mu* da radi kroz tebe. Skupljaj strane, a ne osuđivanja). I on je počeo da se oslobađa blokada. Sad nas je bilo dvoje. Uskoro sam imala još jednu „žrtvu”, ovoga puta jednog slikara. Moje tehnike su urodile plodom i na polju vizuelnih umetnosti.

*Bog mora postati
delanje u našoj
svesti.*

DŽOEL S. GOLDSMIT

Bilo je to veoma uzbudljivo za mene. U svojim najblistavijim trenucima, zamišljala sam kako se preobražavam u kreativnog kartografa, kako krčim i mapiram izlaz iz zbunjenosti, za sebe i svakoga ko želi da me prati. *Nikada* nisam planirala da postanem učitelj. Samo sam bila ljuta što nikad nisam imala učitelja. Zašto sam morala to da naučim, i to na takav način: pomoću metode pokušaja i grešaka, udarajući glavom o zid? Nas umetnike valjalo bi malo više podučavati, mislila sam. Trebalo bi označiti prečice i opasnosti na putu.

O tome sam razmišljala u popodnevним šetnjama, uživajući u svetlima Hadsona, smišljajući šta ću sledeće da napišem. Tada sam i čula naređenje za pokret: trebalo je da podučavam.

Za nedelju dana, ponudili su mi mesto predavača i prostor u Njujorškom feminističkom umetničkom institutu, za koji sam tada prvi put čula. Moja prva grupa „blokiranih” slikara, romanopisaca, pesnika i režisera okupila se sama od sebe. Počela sam da ih podučavam lekcijama koje su sada deo ove knjige. Otad sam imala još mnogo grupa i još više predavanja.

Put umenika isprva je bila gomila neformalnih priprema za predavanje koje je pregledao moj partner Mark Brajan. Kako se vest o kursu širila, počela sam da šaljem materijal poštom. Džon Đanini, aristotelovac i jungijanac, pričao je o mojim tehnikama gde god da je držao predavanja, a to je, naoko, bilo svuda. Nakon toga su uvek sledili zahtevi da pošaljemo

materijal. Potom, kako se širila priča o radu mreže kreativne duhovnosti, počela su da stižu pisma – iz Dabjuka, Britanske Kolumbije, Indijane. Javljali su se polaznici iz celog sveta. *Ja sam u Švajcarskoj, radim pri Stejt departmentu. Molim vas, pošaljite mi...* I ja bih poslala.

Povećavao se broj paketa, ali i broj polaznika. Na kraju, kao rezultat *veoma* strogog Markovog podsticaja: „Sad sve to napiši. Možeš da pomogneš mnogim ljudima. To bi trebalo da bude *knjiga*”, počela sam zvanično da sakupljam svoje misli. Ja sam pisala, a Mark mi je – on je u to vreme bio moj nadzornik i saradnik u nastavi – ukazivao na ono što sam izostavila. Što sam više pisala, on mi je češće ukazivao na ono što *i dalje* izostavljam. Podsetio me je da sam videla mnoga čuda koja će potkrepiti moje teorije i podstakao me da i njih uvrstim u svoju knjigu. Stavila sam na papir ono što sam čitavu deceniju primenjivala u praksi.

Stranice koje su iz toga nastale postale su plan za ozdravljenje po principu „sam svoj lekar”. Kao oživljavanje usta na usta ili Hajmlihov zahvat, tehnike u ovoj knjizi smišljene su da vam spasu život. Molim vas, primenite ih i podelite s drugima.

Toliko puta sam čula u vezi s ovim: „Pre nego što sam krenuo na tvoja predavanja, bio sam potpuno odvojen od svoje kreativnosti. Godine gorčine i gubitaka uzele su svoj danak. Onda je, malo-pomalo, počelo da se događa čudo. Ponovo sam se upisao na akademiju kako bih stekao diplomu iz dramskih umetnosti, prvi put posle ko zna koliko godina idem na audicije, redovno pišem i, što je najvažnije od svega, konačno mi nije neprijatno da sebe nazovem umetnikom.”

Teško da mogu da vam dočaram čudesan osećaj koji doživljavam kao učitelj, dok iz prve ruke posmatram promene u životu polaznika: kakvi su bili ranije,

a kakvi su sad. Tokom kursa, čak i fizički preobražaj može da bude zapanjujuć, tako da sam shvatila kako se izraz *prosvetljenje* može i doslovno shvatiti. Lica polaznika često su zračila kad bi došli u dodir s kreativnom energijom. Ista ona atmosfera kreativnog naboja koja ispunjava velika umetnička dela može da ispuni i kurs kreativnosti. Jer mi smo kreativna bića, te i naš život na izvestan način postaje umetničko delo.